

ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

The Philosophy of Education According to the Moderate Postmodern Philosophy

พจนมา มาโนช

Phortchana Manoch

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University

Email: phortchana.ma@ssru.ac.th

Received: September 8, 2024; Revised: September 22, 2024; Accepted: September 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ผลการวิจัยพบว่า ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุค เน้นการทำทลายกรอบความคิดแบบเดิม ๆ และเปิดกว้างต่อการตีความที่หลากหลาย โดยปฏิเสธความเป็นจริงที่แน่นอนหรือนิยามเดียวที่ครอบคลุมทุกสถานการณ์ ในบริบทของการศึกษา ปรัชญานี้มุ่งเน้นการสนับสนุนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เปิดรับความแตกต่างทางความคิด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ลักษณะสำคัญของปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุค ได้แก่ 1) การปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์ 2) การตีความอย่างมีวิจารณญาณ 3) ความหลากหลายและการยอมรับความแตกต่าง 4) การเรียนรู้แบบองค์รวม 5) การเสวนาและสุนทรียสนทนา 6) การย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย และ 7) เป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและผู้สอน องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ประกอบด้วย 1) การปรับปรุงแนวทางการเรียนรู้โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อม 2) การสร้างเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 3) การบูรณาการวิธีการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืน 4) การพัฒนาสมรรถนะเพื่อการอยู่ร่วมในสังคมที่ซับซ้อน 5) การพัฒนาความเป็นผู้นำเชิงปัญญาและการตัดสินใจที่มีเหตุผล

คำสำคัญ: ปรัชญาการศึกษา, หลังนวยุค, หลังนวยุคสายกลาง, ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

Abstract

This research article is a qualitative study utilizing document analysis. Its objective is to analyze the philosophy of education according to the moderate postmodern philosophy. The findings reveal that postmodern educational philosophy emphasizes challenging traditional frameworks and embraces diverse interpretations, rejecting absolute reality or a single definition that applies universally. In the context of education, this philosophy focuses on promoting flexible learning, openness to diverse perspectives, and encouraging equal participation of learners in the educational process. The key characteristics of educational philosophy according to postmodern principles include: 1) rejection of absolute truth, 2) critical interpretation, 3) diversity and acceptance of differences, 4) holistic learning, 5) dialogue and aesthetic discussion, 6) re-reading without diminishing any aspect, and 7) the aim of education to enhance the quality of life for both learners and educators. The new knowledge gained from this research includes that the philosophy of education according to the moderate postmodern philosophy consists of 1) Improving learning approaches by focusing on the relationship between learners and their environment. 2) Creating learning tools that promote creativity. 3) Integrating learning methods for sustainability. 4) Developing competencies for coexisting in a complex society. 5) Developing intellectual leadership and rational decision-making skills.

Keywords : Philosophy of Education, Postmodern, Moderate Postmodern, Moderate Postmodern Philosophy

บทนำ

ปรัชญา คือ วิชาว่าด้วยปัญญา เป็นเรื่องของการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับโลก จักรวาล ธรรมชาติ มนุษย์ สรรพสิ่ง ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจริง (Reality) ความจริง (Truth) หรือเกณฑ์ตัดสินความจริง (Criterion of Truth) เป็นการศึกษาถึงคุณค่าและความหมาย ตลอดถึงหลักการพื้นฐานของโลกและชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นจริงและเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งประกอบด้วย 2 สาขาหลัก คือ สาขาปรัชญาบริสุทธิ์ ได้แก่ อภิปรัชญา และญาณปรัชญา สาขาปรัชญาประยุกต์ ได้แก่ ปรัชญาในศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ปรัชญาจริยะ ปรัชญาจิต ปรัชญาการเมือง นิติปรัชญา เป็นต้น

การศึกษา คือ กระบวนการในการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ ทักษะ ทศนคติ และค่านิยม ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการและในชีวิตประจำวัน การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการพัฒนาตนเองและสังคม ผ่านการฝึกฝนความคิด การวิเคราะห์ และการสะสมประสบการณ์ การศึกษามีหลายรูปแบบ ได้แก่ 1) การศึกษาในระบบ (Formal Education)

เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษา ซึ่งมีหลักสูตรและการประเมินผล
อย่างเป็นทางการ 2) การศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) เป็นการเรียนรู้ที่จัดขึ้นนอกระบบ
การศึกษา เช่น การฝึกอบรม วิชาชีพ หรือโครงการพัฒนาทักษะเฉพาะ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย
(Informal Education) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันผ่านประสบการณ์ การสังเกต
การทดลอง และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จุดมุ่งหมายของการศึกษาไม่เพียงแต่การพัฒนาความรู้ทาง
วิชาการ แต่ยังรวมถึงการพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหา การพัฒนา
ตนเองในด้านศีลธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีปรัชญาการศึกษาที่
ชี้แนวทางให้การศึกษาเป็นไปอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อชีวิต และตอบโจทย์การใช้ชีวิต
ในสังคมร่วมกัน

ปรัชญาการศึกษา คือ แนวคิด ความเชื่อ และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งรวมถึงเป้าหมาย
ของการศึกษา เนื้อหาวิชาที่สอน และวิธีการสอน ทั้งนี้ ปรัชญาการศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนด
ทิศทางและเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยหมายถึงจุดมุ่งหมาย ระบบความเชื่อ หรือแนวคิดที่
สะท้อนออกมาในรูปของอุดมการณ์หรืออุดมคติ ซึ่งคล้ายกับปรัชญาชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์และ
แนวทางในการดำเนินชีวิต จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือการนำเอาหลักการจากปรัชญาหลักมาประยุกต์
เป็นระบบใหม่ แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาจึงนับว่าเป็นรากฐานที่สำคัญทางการศึกษา ทั้งในระดับ
นโยบาย และระดับปฏิบัติ ปรัชญาการศึกษาจะช่วยวางรูปแบบ กำหนดนโยบาย ทิศทาง ในการจัด
การศึกษา (เริงรณ ล้อมลาย และสุภารัตน์พิชา ปิยะธรรมวารกุล, 2563)

ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ที่นักการศึกษาได้มาจากปรัชญาพื้นฐานอีกครั้ง
ประกอบด้วยแนวคิด หลักการสำคัญ ๆ ของปรัชญานำมาประยุกต์เข้ากับเรื่องของการจัดการศึกษาเพื่อ
ใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษา ให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ โดยมีกลุ่มปรัชญาการศึกษา
ประกอบด้วย 1) ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism) เป็นแนวทางที่นำไปสู่การอนุรักษ์
วัฒนธรรมของสังคม โดยการนำของวิลเลียม ซีแบคส์ (William C. Bagley) และคณะ มีรากฐานมาจาก
ปรัชญา 2 กลุ่ม ได้แก่ ลัทธิจิตนิยม (Idealism) และลัทธิสัจนิยม (Realism) 2) ปรัชญาการศึกษานิรันดร
นิยม (Perennialism) เป็นปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ์ลัทธิ Neo – Thomism
ซึ่งมีแนวความเชื่อว่า “ความจริงและความดีสูงสุดย่อมไม่เปลี่ยนแปลงหรือ เป็นสิ่งที่เรียกว่า “อมตะ”
ปรัชญานิรันดรนิยมมุ่งเน้น ความสำคัญของ ความคงที่หรือความไม่เปลี่ยนแปลงและสร้างคนให้เป็นคนที่
สมบูรณ์ ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาพื้นฐานกลุ่มวัตถุนิยมเชิงเหตุผล เกิดขึ้นสมัยกรีกโบราณ ผู้เป็นต้นคิด
ของลัทธิปรัชญานี้ คือ อริสโตเติล (Aristotle) และเซนต์โทมัส อะไควนัส (St. Thomas Aquinas) 3) ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism) เป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ์
กลุ่มปฏิบัตินิยม (Pragmatism) นักคิดคนสำคัญ เช่น จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยนิยามหาความรู้
อย่างมีอิสรภาพ มีเสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง 4) ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม
(Reconstructionism) มีรากฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เช่นเดียวกับปรัชญาพัฒนาการนิยม
โดยทั่วไปถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม ผู้ก่อตั้งปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม

คือ จอร์จ เอส เค้าท์ส (George S.Counts) และ ทีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodor Brameld) เป็นปรัชญาที่ยึดเอาอนาคตเป็นศูนย์กลาง โดยพยายามจัดให้ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน การศึกษาจึงควรนำสังคมไปสู่สภาพที่ดีที่สุด 5) ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) เป็นแนวความคิดที่เน้นความพึงพอใจของ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้ความสำคัญกับเสรีภาพและความเป็นส่วนตัวของตัวเอง เนื่องจากความรู้สึกที่ว่ามนุษย์ กำลังสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองผู้ให้กำเนิดแนวความคิดใหม่ทางปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม ได้แก่ ซอ เร็นคีร์เคอร์การ์ด (Soren Kierkegard) นักปรัชญาชาวเดนมาร์ก เขาได้เสนอความคิดว่า ปรัชญาเป็นเรื่อง ส่วนตัวของแต่ละคน ดังนั้นทุกคนจึงควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ ไม่มีความจริงนิรันดร์ที่ยึดเหนี่ยวเป็นสรณะตายตัว ความจริงที่แท้คือสภาพของมนุษย์ (Human condition) นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเชิงพุทธ หรือพุทธปรัชญาการศึกษา เป็นการศึกษามุ่งให้คนเป็นผู้มีคุณธรรม ปราศจากการเห็นแก่ตัว เป็นผู้รู้จักตัวเอง รู้จักแก้ปัญหาชีวิต แล้วอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (พระวิทยา ญาณเวที, 2563)

ปรัชญาหลังนวยุค มีสกุลความคิดสำคัญอยู่ 3 สกุลใหญ่ คือ สกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยมสายฝรั่งเศส สกุลความคิดของสำนักคิดแฟรงค์เฟิร์ต สายเยอรมัน และสกุลความคิดหลังนวยุคนิยมของอเมริกัน ในช่วงแรกของกระบวนการทศวรรษหลังนวยุคนี้ เป็นช่วงของลัทธิหลังนวยุคสายสุดขั้ว (Extreme Postmodernism or Deconstructionism) (เมธา ทริมเทพาธิป, 2559) ที่เกิดขึ้นเพื่อรื้อทำลายโครงสร้างของนวยุคนิยมเพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่น (พระมหานันต์ อนุตตโร (อันวิเศษ) และคณะ, 2565)

ส่วนปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเป็นกระแสความคิดที่ประนีประนอมความคิดเห็นอันสุดขั้วระหว่างลัทธิมนุษยนิยม (Modernism) ที่มีความคิดเห็นว่า ความรู้หรือความจริง เป็นสิ่งสากล (Universal) มีลักษณะเป็นปรนัย (Objective) กับลัทธิหลังนวยุคนิยมสายสุดขั้วที่มีความคิดเห็นว่าความรู้หรือความจริงเป็นสิ่งเฉพาะ (Individual) ของแต่ละบุคคลมีลักษณะเป็นอัตนัย (Subjective) (เมธา ทริมเทพาธิป, 2563) มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตในที่นี้ ได้แก่ การสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา โดยอาศัยวิธีการตีความหรืออรรถปริวรรตศาสตร์ (Hermeneutics) อย่างมีวิจารณ์ญาณ (critical mind) บนหลักการของความไม่ยึดมั่นถือมั่น แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างอย่างสร้างสรรค์ คือ สิ่งใดที่เห็นร่วมกันก็นำมาปฏิบัติร่วมกันเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งใดที่เห็นต่างก็ให้ถือว่าเป็นพรสวรรค์ของแต่ละฝ่ายที่อาจนำมาเติมเต็มให้แก่กันได้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม จึงสมควรเรียนรู้ร่วมกันด้วยการเสวนาอย่างเป็นมิตรหรือสุนทรียสนทนา (Dialogue) หลักการสำคัญอีกประการคือ การศึกษาและมองโลกอย่างเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วน คิดอย่างเป็นระบบ และนำเสนอหลักการที่เรียกว่า "ย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย" (Reread all, Reject none) เพื่อเก็บสิ่งที่มีคุณค่าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกัน ตามความสนใจและสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคล การเสวนาอย่างเป็นมิตร หรือการสนทนาเชิงสุนทรียะ (Dialogue) จึงเป็นวิธีการสำคัญในการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน

การศึกษาแบบหลังนวยุคไม่มุ่งให้ความรู้วัตถุวิสัย เมื่อเป็นเช่นนี้ การศึกษาจึงยกภาระท่องจำ ออกจากบ่าของนักศึกษา เพราะเราไม่ถือว่ามีความรู้วัตถุวิสัยที่แน่ใจแล้วอยู่ปริมาณหนึ่งที่นักศึกษา (ในฐานะที่เตรียมตัวเป็นปัญญาชน) จะต้องรู้ไว้เป็นทุน เบื้องต้นในสมรรถนะความทรงจำเพื่อค้นคว้า เพิ่มเติมต่อไป ความรู้สำหรับการศึกษาหลังนวยุคอยู่ที่เรื่องเล่าต่าง ๆ ของมนุษย์ เรื่องเล่ามีอยู่มากมาย เหลือเกินเท่าที่เก็บไว้ในภาษาให้ศึกษาได้ เราต้องเลือกตามความสนใจของเรา สนใจประเด็นใด ให้เลือก หาความรู้จากเรื่องเล่าเกี่ยวกับประเด็นนั้น เพื่อสร้างเรื่องราวของเราขึ้นมาแล้วถ่ายทอดเป็นเรื่องเล่า ต่อไปให้มีคุณค่ามากขึ้นกว่าเดิมหรือให้มีคุณค่าในแง่ใหม่ที่ยังไม่เคยมีใครเล่าไว้เลย นักศึกษาจำเป็นต้องรู้ อะไรที่อยู่นอกข่ายอันพึงสนใจเสียบ้าง เพื่อจะได้มีเวลาและพลังงานพอสำหรับทุ่มเทให้กับประเด็นที่ตน สนใจ การจัดสรรเวลาเป็นเรื่องสำคัญมากในยุคโลกาภิวัตน์และการรู้จักจำกัดขอบข่ายหรือจัดสรร ขอบข่ายของความสนใจก็เป็นเรื่องสำคัญในยุคข้อมูลข่าวสารของเรานี้

การศึกษาหลังนวยุคพึงมุ่งสร้างคนรุ่นใหม่ให้เป็นตัวของตัวเองอย่างมีวิจารณ์ญาณ วิจารณ์ญาณ คือการรู้จักวิเคราะห์ แยกประเด็น ประเมินค่าแต่ละประเด็นแล้วสังเคราะห์ให้มีเป้าหมาย ในทางปฏิบัติ พึงยึดหลัก 3 กล้า คือ 1) กล้าเผชิญปัญหา 2) กล้าประเมินวิธีปฏิบัติ 3) กล้าลงมือทำการด้วยความ รับผิดชอบ

ในบริบทของลัทธิหลังนวยุคนิยมกับการศึกษา ลัทธินี้ต้องการต่อต้านกระแสความนิยมและลัทธิความนิยม (modernism) เพราะเห็นว่าเป็นกระแสความคิดที่ตกยุค ไม่เหมาะกับยุคโลกาภิวัตน์ของมนุษยชาติ ด้วยประการทั้งปวงภายใต้ชื่อหลังนวยุคลัทธินี้ต้องการต่อต้านกระแส ความเชื่อในวจนศูนยโดยตรง ดังนั้นทุกกระแสความคิดที่ให้ความเชื่อถือต่อระบบเครือข่ายทุกรูปแบบจะถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างเหวี่ยง แหภายใต้ชื่อลัทธิความนิยม จึงกินความถึงทุกสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเพิ่มเติมก็คือ ปรัชญาการศึกษาตามหลัก ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง (กิริติ บุญเจือ, 2545) ผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการนำหลักการ วิธีการ และเป้าหมายของปรัชญาหลังนวยุคสายกลางมาวิเคราะห์ตีความเพื่อหาคำตอบก็จะทำให้เกิดการขยาย ฐานปรัชญาการศึกษาให้กว้างขึ้นและทันสมัยมากขึ้น เพราะปรัชญาหลังนวยุคสายกลางถือว่าเป็นกระแส ปรัชญาที่ทันสมัยที่สุดในเวลานี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญา หลังนวยุคสายกลาง เป็นอย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงการการศึกษาและวงการปรัชญาของไทย ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษา กระบวนทรรศน์ 5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ และเป้าหมายของปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

2. นำประเด็นที่ได้มาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง
3. นำผลการวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลางมาสังเคราะห์ให้ได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง
4. สรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ปรัชญาการศึกษาในโลกนี้ได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องผ่านการทบทวนและตีความความรู้และความเชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต ระบบปรัชญาการศึกษาในโลกตะวันตกได้หยั่งรากลึกจากแนวคิดของนักปรัชญา เช่น เพลโต อริสโตเติล และ จอห์น ล็อก ซึ่งต่างมองว่าการศึกษายเป็นกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ โดยเน้นไปที่การฝึกฝนการคิดอย่างมีเหตุผล และการเสริมสร้างคุณธรรม ในขณะที่โลกตะวันออกโดยเฉพาะในประเทศอย่างจีนและอินเดีย ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของขงจื้อ เต๋า และพุทธศาสนา ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจ ความสมดุลในชีวิต และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ แม้ว่าในยุคแรกทั้งสองฝ่ายจะมีแนวคิดที่แตกต่างกัน แต่ทั้งปรัชญาตะวันตกและตะวันออกต่างมีจุดร่วมกันอยู่ที่การมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดีขึ้นในสังคม ความแตกต่างในบริบทวัฒนธรรมและสังคมทำให้เกิดรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทั้งนี้โลกตะวันตกมักเน้นการพัฒนาปัญญาและความรู้ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และการถกเถียงอย่างเป็นเหตุเป็นผล ส่วนโลกตะวันออกมักให้ความสำคัญกับการสืบทอดคุณธรรม การฝึกสมาธิ และการมีสมดุลทางจิตใจ

ในยุคหลังสมัยใหม่หรือหลังนวยุค แนวคิดทางการศึกษาได้ผสมผสานมุมมองจากทั้งตะวันตกและตะวันออก กลายเป็นแนวคิดแบบองค์รวมที่เปิดรับความแตกต่างและการตีความใหม่ ในบริบทนี้ปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง (Moderate Postmodernism) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการทบทวนกรอบความคิดเดิม ๆ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและยืดหยุ่นเพื่อรองรับความหลากหลายของผู้เรียน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

ลักษณะสำคัญของปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุค ได้แก่

1) **การปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์** ปรัชญาหลังนวยุคมองว่าไม่มีความจริงหนึ่งเดียว แต่ความจริงขึ้นอยู่กับบริบทและความและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ซึ่งสะท้อนในกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดกว้างต่อมุมมองที่แตกต่างกัน

2) **การตีความอย่างมีวิจารณญาณ** การศึกษานับการตีความและการวิจารณ์อย่างลึกซึ้ง โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และสะท้อนความเข้าใจของตนเอง ไม่เพียงแคร์รับข้อมูลอย่างเดียว แต่ยังตั้งคำถามและทบทวนอย่างเป็นระบบ

3) **ความหลากหลายและการยอมรับความแตกต่าง** ปรัชญาหลังนวยุคส่งเสริมให้การศึกษาเปิดรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และความคิด โดยมองว่าการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงมุมมองที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและสังคม

4) การเรียนรู้แบบองค์รวม มุ่งเน้นการมองโลกและปัญหาในเชิงองค์รวม ไม่แยกส่วน โดยพิจารณาว่าส่วนประกอบทุกอย่างเชื่อมโยงกัน ซึ่งสอดคล้องกับการสอนที่ให้ผู้เรียนคิดเป็นระบบ เห็นภาพรวม และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ต่าง ๆ

5) การเสวนาและสุนทรียสนทนา การเรียนรู้ควรเกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดผ่านการสนทนาอย่างเปิดกว้างและเป็นมิตร ผู้สอนและผู้เรียนต่างมีบทบาทในการร่วมกันสร้างความรู้ ปรึกษาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลางส่งเสริมให้ผู้เรียนและผู้สอนเรียนรู้แบบลักษณะ “group learning” ที่ต้องอาศัยการสานเสวนา ปัจจุบันวงการวิชาการเรียกว่า “สุนทรียสนทนา” (Dialogue) ได้แก่ บทสนทนาที่อาจารย์กับนักศึกษาดำเนินร่วมกัน มันไม่ใช่การอภิปราย (discussion) ที่ได้แย้งให้เหลือเพียงข้อสรุปหรือความคิดที่ดีที่สุดเพียงอันเดียว ใช้ทักษะการพูดหรือการฟัง การเสวนา หรือ Dialogue สามารถนำเสนอความเป็นไปได้ใหม่ โอกาสของการอยู่ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม อาศัยกัลยาณมิตรและพื้นที่ที่ปลอดภัย

6) การย่อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย ปรัชญาหลังนวยุคเน้นการศึกษาทบทวนเนื้อหาและมุมมองทั้งหมด ไม่ลดคุณค่าของแนวคิดใด ๆ แต่พยายามค้นหาความหมายที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในสังคมร่วมสมัยได้

7) เป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและผู้สอน ปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดหลังนวยุค ยังมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของผู้เรียนและผู้สอน โดยเน้นให้การศึกษาไม่เพียงแต่เป็นการสะสมความรู้ทางวิชาการ แต่เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การปรับตัว การทำงานร่วมกัน และการแสวงหาความหมายในชีวิต ด้วยวิธีการที่ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการเรียนรู้ในแนวคิดนี้จึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่การสอนเนื้อหาวิชาการเท่านั้น แต่ยังเน้นการพัฒนามุมมองต่อชีวิต การแก้ไขปัญหา และการเข้าใจตนเองและสังคมรอบตัว อันจะช่วยให้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนสามารถปรับใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้แก่

7.1) การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และสร้างสรรค์ การศึกษาเน้นการกระตุ้นให้ผู้เรียนและผู้สอนฝึกฝนการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้พวกเขาสามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสรรค์แนวทางใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิต

7.2) การพัฒนาทักษะชีวิต นอกจากความรู้ทางวิชาการแล้ว การศึกษาเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ เช่น การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการจัดการอารมณ์ สิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในแง่ส่วนตัวและอาชีพ

7.3) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสอนให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความรับผิดชอบต่อสังคม และส่งเสริมการทำงานร่วมกันในชุมชน ซึ่งช่วยให้ทุกคนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม และพัฒนาความสามารถในการทำให้ชีวิตของตนเองและผู้อื่นดีขึ้น

7.4) การพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง การศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้สอนได้สะท้อนตนเอง เข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน และเป้าหมายในชีวิตของตนเอง การสร้างความตระหนักรู้ในตนเองนี้ช่วยให้พวกเขาสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย และมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาความสมดุลในชีวิต

7.5) การสร้างความยืดหยุ่นและการปรับตัว การศึกษาที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตช่วยให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความยืดหยุ่นในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี หรือความท้าทายส่วนตัว ความสามารถในการปรับตัวนี้ช่วยเพิ่มความเป็นอยู่ที่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ

7.6) การส่งเสริมสุขภาพจิตและการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา การศึกษาไม่ควรเน้นเฉพาะการพัฒนาด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังคงส่งเสริมสุขภาพจิตและการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาผ่านการทำสมาธิ การฝึกฝนความตระหนักรู้ และการสร้างสรรค์ความสุขภายใน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความสุขและมีความสุขมากขึ้นในชีวิต

สรุปได้ว่าปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้คิดวิเคราะห์ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างต่อความคิดหลากหลาย ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตีความ และการเรียนรู้เชิงองค์รวมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความสร้างสรรค์ในโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ สามารถอภิปรายได้ว่า ระบบปรัชญาการศึกษาในโลกตะวันตกได้หยั่งรากลึกจากแนวคิดของนักปรัชญา เช่น เพลโต อริสโตเติล และ จอห์น ล็อก ซึ่งต่างมองว่าการศึกษายเป็นกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ โดยเน้นไปที่การฝึกฝนการคิดอย่างมีเหตุผล และการเสริมสร้างคุณธรรม ในยุคปรัชญาจารย์และโสเครตีสสนใจในปัญหา 2 เรื่อง คือ ปัญหาทางญาณปรัชญา และปัญหาทางจริยศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม (2561) กล่าวว่า ปรัชญาตะวันตกนี้มีนักวิชาการจัดแบ่งระบบแนวคิดไว้หลายแบบ กล่าวคือมียึดตัวบุคคลเป็นหลักก็มี มียึดเนื้อหาทางปรัชญาเป็นหลักก็มี ในยุคปรัชญาจารย์และโสเครตีสสนใจในปัญหา 2 ประการคือ 1) ญาณวิทยา ทฤษฎีแห่งความรู้ 2) จริยศาสตร์ มาตรการทางพฤติกรรมของมนุษย์ ในขณะที่โลกตะวันออกโดยเฉพาะในประเทศอย่างจีนและอินเดีย ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของขงจื้อ เต๋า และพุทธศาสนา ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจ ความสมดุลในชีวิต และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปรัชญาตะวันออกเกิดขึ้นที่อินเดียเป็นปฐม ซึ่งความสนใจในยุคนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตเป็นเรื่องของการศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติอย่างลึกซึ้งในด้านจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุนทร ณ รั้งซี (2537) อธิบายว่า ปรัชญาอินเดียทุกระบบถือว่าแนวความคิดทางปรัชญามีสาระอยู่ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปสู่อุดมการณ์ที่ตั้งไว้อย่างดีที่สุดในปรัชญาอินเดียทุกระบบจึงเป็นปรัชญาชีวิต

การที่ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุค มีลักษณะสำคัญ 7 ประการ ได้แก่

- 1) การปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์
- 2) การตีความอย่างมีวิจารณญาณ
- 3) ความหลากหลายและการยอมรับความแตกต่าง
- 4) การเรียนรู้แบบองค์รวม
- 5) การเสวนาและสุนทรียสนทนา และ
- 6) การย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย
- 7) เป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและผู้สอน นั่นก็เพราะปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุควางอยู่บนพื้นฐานของหลักการ วิธีการ และเป้าหมายของปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เมธา หริมเทพาธิป (2561) กล่าวถึง หลักการ วิธีการ และเป้าหมายของปรัชญาหลังนวยุคสายกลางไว้ดังนี้

- 1) หลักการของปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง ได้แก่ หลักความไม่ยึดมั่นถือมั่น (ยึดเหนี่ยว แต่ไม่ยึดติด) หลักการย้อนอ่านใหม่หมด ไม่ลดอะไรเลย หลักการแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง หลักการองค์รวม
- 2) วิธีการของปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง ได้แก่ การตีความด้วยหลักอรรถปริวรรตศาสตร์บนพื้นฐานของกระบวนการทรรศน์ 5 ด้วยวิธีการคิดอย่างมีวิจารณญาณคือ วิเคราะห์ วิจัยและวิธาน
- 3) เป้าหมายของปรัชญาหลังนวยุคนิยมสายกลาง ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย การสร้างสรรค์ (creativity) การปรับตัว (adaptivity) การร่วมมือ (collaborativity) และการแสวงหา (requisitivity) เพื่อให้เกิดสันติภาพ เกิดสุขภาวะองค์รวม และสอดคล้องกับแนวคิดของ กันยาวิร์ สัทธาพงษ์ (2562) กล่าวว่า ปรัชญาหลังนวยุค (Postmodernism) มีแนวคิดว่าการได้มาของความรู้ผ่านมุมมองของกระบวนการทรรศน์หลังนวยุค ซึ่งยอมรับความรู้ทุกสิ่งด้วยวิจารณญาณด้วยมุมมองหลายแง่มุมมาวิเคราะห์และเสวนา (Dialogue) เพื่อหาสาระที่เป็นประโยชน์ โดยไม่ได้ยึดหลักความเชื่อเดิม การวิเคราะห์ความรู้ทุกสิ่งนั้นเพื่อหาจุดร่วมของทุกศาสตร์ความรู้ที่มีประโยชน์และมีความเกี่ยวเนื่องกัน ความรู้ใดที่ไม่เกี่ยวเนื่องกันก็จะละความรู้นั้นไว้ก่อน เมื่อไรพบแง่ดีและความเกี่ยวเนื่องของความรู้ นั้น ก็ค่อยนำออกมาใช้ เพราะความรู้ของมนุษย์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อความรู้ใหม่เข้ามา ก็สามารถ ต่อยอดความรู้ นั้น ความรู้จึงสามารถพัฒนาขึ้นโดยลำดับ และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระครูโสภาสราธิคุณ (ชาติรี อาสโภ, 2564) กล่าวว่า ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเสนอคุณค่าในเรื่องความจริงอย่างมีวิจารณญาณ คือให้รู้จักแยกแยะประเด็นต่าง ๆ แล้วประเมินค่าให้เห็นในทุกแง่มุม และสอดคล้องกับแนวคิดของ สิริินทร์ กันยาวิริยะ และชิสา กันยาวิริยะ (2567) อธิบายว่า กรอบของคุณภาพชีวิตของปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ได้แก่ การสร้างสรรค์ การปรับตัว การร่วมมือ และการแสวงหา และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุธธินีย์ ทองจันทร์, เมธา หริมเทพาธิป และกิริติ บุญเจือ (2563) กล่าวว่า ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางเน้นการตีความอย่างมีวิจารณญาณเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา และสอดคล้องกับแนวคิดของ เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2564) กล่าวว่า ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางหยิบเอาสิ่งที่เป็นคุณค่ามาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสอดคล้องกับแนวคิดของ ชิสา กันยาวิริยะ และ สิริินทร์ กันยาวิริยะ (2567) กล่าวว่า ในทางจริยศาสตร์ของกระบวนการทรรศน์หลังนวยุคสายกลางนั้นให้ความสำคัญกับจริยธรรมคุณแลหรือพลัง 4 ได้แก่ พลังสร้างสรรค์ พลังปรับตัว พลังร่วมมือ และพลังแสวงหา

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ “ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง” โดยสามารถอธิบายเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

จากแผนภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ได้แก่

1) การปรับปรุงแนวทางการเรียนรู้โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อม

พัฒนาวิธีการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสและเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่พวกเขาอาศัยอยู่ การนำสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน เช่น การศึกษาในสถานที่จริง หรือการเรียนรู้จากชุมชน ผู้เรียนจะสามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในห้องเรียนกับชีวิตจริง ทำให้การเรียนรู้มีความหมายมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเชิงลึกและรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การสร้างเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

พัฒนาชุดเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ช่วยกระตุ้นการคิดเชิงนวัตกรรม เครื่องมือเหล่านี้อาจเป็นสื่อการเรียนรู้แบบโต้ตอบ (interactive) ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นจากการแก้ปัญหาที่มีอยู่ หรือการใช้ศิลปะและการออกแบบเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

3) การบูรณาการวิธีการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืน

พัฒนาวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดความยั่งยืน โดยการบูรณาการองค์ความรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่รอดในระยะยาว

ตัวอย่างเช่น การออกแบบโครงการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

4) การพัฒนาสมรรถนะเพื่อการอยู่ร่วมในสังคมที่ซับซ้อน

เน้นการพัฒนาทักษะการคิดเชิงระบบ (system thinking) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและวิเคราะห์ปัญหาที่มีหลายมิติ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือความไม่เสมอภาคทางสังคม พร้อมทั้งสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความหลากหลาย ทั้งด้านวัฒนธรรม ความคิด และค่านิยม

5) การพัฒนาความเป็นผู้นำเชิงปัญญาและการตัดสินใจที่มีเหตุผล

พัฒนาความเป็นผู้นำที่ใช้ปัญญาและเหตุผลในการตัดสินใจ โดยเน้นการฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมองการณ์ไกล ตัวอย่างเช่น การให้ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้นำในโครงการกลุ่มหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องใช้การวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่ยากลำบากอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่นี้เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างผู้เรียนกับบริบทแวดล้อมรอบตัว การส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ผ่านเครื่องมือใหม่ ๆ การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความยั่งยืน การพัฒนาสมรรถนะในสังคมที่ซับซ้อน และการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเป็นผู้นำที่มีเหตุผล ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้องค์กรสามารถนำองค์ความรู้ใหม่จากปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลางไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขอเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

1. สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลงและความหลากหลาย นโยบายควรสนับสนุนการทำทายกรอบความคิดเดิมและการยอมรับความแตกต่างทางความคิด ดังนี้
 - จัดอบรมพนักงานเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในความหลากหลาย ทั้งทางความคิดและวัฒนธรรม
 - เปิดโอกาสให้พนักงานแสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางใหม่ ๆ โดยไม่ต้องยึดติดกับวิธีการแบบเดิม
 - สนับสนุนการจัดตั้งทีมงานที่ประกอบด้วยคนจากหลากหลายภูมิหลัง เพื่อให้มุมมองที่แตกต่างและสร้างสรรค์

2. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวม นโยบายการพัฒนาทักษะพนักงานควรเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างหลายสาขา เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ดังนี้

- ส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามสายงาน เช่น จัดการอบรมหรือเวิร์กช็อปที่นำพนักงานจากหลายแผนกมารวมกันวิเคราะห์ปัญหาหรือพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- ให้การสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมภายนอกที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวม เช่น การประชุมวิชาการ การศึกษาดูงาน หรือการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

3. สนับสนุนการเสวนาและการสุนทรียสนทนา องค์กรควรสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดกว้างและเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

- จัดเวทีพูดคุยหรือการเสวนาอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในรูปแบบการประชุมภายในและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบไม่เป็นทางการ
- สร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการอภิปรายอย่างมีวิจารณญาณ โดยไม่ยึดติดกับผลลัพธ์ที่เฉพาะเจาะจง แต่เน้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน

4. ปรับการบริหารจัดการด้วยแนวคิดการปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์ เพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ นโยบายองค์กรควรเปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงและปรับตัว ดังนี้

- ทบทวนและปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่ยึดติดกับวิธีการหรือแนวทางที่ตายตัว
- ให้ความสำคัญกับการพิจารณาความเป็นไปได้ใหม่ ๆ และยอมรับผลลัพธ์ที่หลากหลายในการตัดสินใจ

5. กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตพนักงาน

นโยบายองค์กรควรมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานทั้งในด้านส่วนตัวและด้านการทำงาน ดังนี้

- จัดให้มีโครงการพัฒนาสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน เช่น การส่งเสริมสุขภาพกายและใจ การบริหารเวลา และการสร้างสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวกับงาน
- สนับสนุนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ การปรับตัว และการสร้างสัมพันธ์เชิงบวกในที่ทำงาน

6. ส่งเสริมการทบทวนและพัฒนาต่อเนื่อง

องค์กรควรเน้นการทบทวนและปรับปรุงกระบวนการทำงานและนโยบายอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- สนับสนุนการย้อนอ่านและพิจารณาแนวคิดหรือนโยบายในอดีตอย่างละเอียด โดยไม่ลดทอนคุณค่า เพื่อนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน
- จัดให้มีระบบประเมินผลการทำงานที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการดำเนินการวิจัยที่ต่อเนื่องจากองค์ความรู้ในงานวิจัยนี้ ขอนำเสนอข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ขยายขอบเขตการศึกษาในบริบทที่แตกต่างกัน

ควรมีการศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลางในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษาในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นไปได้และข้อจำกัดในแต่ละบริบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับใช้แนวคิดการปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์และการเปิดรับการตีความที่หลากหลาย

2. ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบต่อผู้เรียนและผู้สอน

ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบของการนำปรัชญาหลังนวยุคสายกลางไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนต่อผู้เรียนและผู้สอน เช่น การเปลี่ยนแปลงในการคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการยอมรับความแตกต่าง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าว

3. วิจัยเปรียบเทียบกับแนวคิดการศึกษาอื่น

ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างปรัชญาการศึกษาตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลางกับแนวคิดการศึกษาอื่น เช่น ปรัชญาการศึกษาดั้งเดิม หรือปรัชญาการศึกษาที่เน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อทำความเข้าใจถึงจุดแข็งและข้อจำกัดของแต่ละแนวคิดในการพัฒนากระบวนการศึกษา

4. การพัฒนาเครื่องมือวัดความยืดหยุ่นและการเปิดกว้างในการเรียนรู้

การพัฒนาเครื่องมือหรือกรอบการประเมินที่สามารถวัดความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ การเปิดกว้างต่อความแตกต่าง และการส่งเสริมการสนทนาเชิงวิจารณ์ในกระบวนการเรียนการสอน จะช่วยให้นักวิจัยสามารถประเมินผลการประยุกต์ใช้ปรัชญานี้ในเชิงปฏิบัติได้ชัดเจนขึ้น

5. การศึกษาผลกระทบระยะยาวต่อคุณภาพชีวิต

ควรมีการวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของการประยุกต์ใช้ปรัชญาหลังนวยุคสายกลางต่อคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและผู้สอน เช่น การปรับตัวในชีวิตประจำวัน ความสามารถในการจัดการปัญหา และการสร้างความสมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัว

6. การวิจัยเชิงทดลองในสถานศึกษา

ควรมีการวิจัยเชิงทดลองในสถานศึกษาที่นำปรัชญาการศึกษาหลังนวยุคสายกลางมาใช้จริงในหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อประเมินประสิทธิภาพของแนวทางการศึกษานี้ในระดับปฏิบัติการ โดยให้ความสำคัญกับการเปรียบเทียบผลลัพธ์ทางการศึกษากับหลักสูตรที่ใช้ปรัชญาอื่น

บรรณานุกรม

- กันยารวีร์ สัทธาพงษ์. (2562). การประยุกต์ใช้บรรณานุกรมการตีความปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อสร้างสมดุลชีวิตอย่างยั่งยืนด้วยมุมมองปรัชญาหลังนวยุค. *วารสารเซนต์จอห์น*, 22(30), 236-253.
- กীরติ บุญเจือ. (2545). *ปรัชญาหลังนวยุค แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- เจตนิพัทธ์ พิธิยานุวัฒน์ และคณะ. (2564). อุเบกขากับปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(5), 2051-2063.
- ชิสา กันยารวีระ และ สิริินทร์ กันยารวีระ. (2567). ผู้นำคุณธรรมตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสถาบันพอดี*, 1(6), 9-18.
- พระครูโสภาสราธิคุณ (ชาติรี อาสโง). (2564). พุทธธรรมาภิบาลกับปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(4), 1444-1454.
- พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตม. (2561). ปรัชญาสากล : วิเคราะห์และวิจารณ์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร*, 6(1), 1-28.
- พระมหาอนันต์ อนุตตโร (อันวิเศษ) และคณะ. (2565). หลังโครงสร้างนิยมกับบรรณานุกรม. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(2), 257-271.
- พระวิทยา ญาณเวที. (2563). ปรัชญาการศึกษากับรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยในสังคมไทย. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, 3(2), 1-17.
- เมธา หริมเทพาธิป. (2559). การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค. *รายงานวิจัย*. ปณิฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2561). การมีส่วนร่วมในมุมมองหลังนวยุค. *รมยสาร*, 16(3), 63-77.
- _____. (2563). การจุดใจตนเองในแนวทางหลังนวยุค. *วารสารพุทธมัตต์*, 5(1), 99-107.
- เรจรรณ ล้อมลาย และสุภารัตน์พิชา ปิยะธรรมวรากุล. (2563). แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาในบริบทของการศึกษาไทยระดับอุดมศึกษา. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(3), 357-366.
- สิริินทร์ กันยารวีระ และ ชิสา กันยารวีระ. (2567). การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารสถาบันพอดี*, 1(7), 27-40.
- สุคติณีย์ ทองจันทร์, เมธา หริมเทพาธิป และ กীরติ บุญเจือ. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ป่วยด้วยหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*. 10(1), 31-41.
- สุนทร ณ รังษี. (2537). *ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.